

N:o 24.

Ank. till Riksd. kansli den 9 mars 1900, kl. 1 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af
64 § skiftesstadgan.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till laguskottet hänvisad motion, n:o 96, anför herr *J. Johnson*:

»Bestämmelsen i § 64 af Kongl. Maj:ts förnyade stadga om skiftesverket i riket den 9 november 1866, hvilken afser egograderingen, är ej af beskaffenhet att lemna full säkerhet, att vid jemförelse af värdet å de olika egoslagen hänsyn tages till alla de förhållanden, som kunna inverka på detta värde.

Väl kan synas vid en flygtig genomläsning af paragrafens nuvarande lydelse, som hade lagstiftaren genom föreskriften, att egorna vid graderingen »böra jemföras med hvarandra samt, med afseende å större eller mindre svårighet och kostnad vid bruket, den större eller mindre nytta och behållna afkastning beräknas», velat uttrycka den grundsatsen, att alla de förhållanden, som inverka på värdet såväl beträffande de olika egoslagen som läge och andra förhållanden böra derved komma till sin fulla rätt; men den praktiska tillämpningen har utvecklats i en helt annan riktning.

Svårigheterna att vid laga skifte erhålla en på rättvisa och objektiva grunder fotad gradering få ej underskattas, och dessa svårigheter förringas ej deraf, att en del af landtmäterikären saknar den praktiska

utbildning i frågan, som möjliggör ett rätt bedömande af värdet å de olika egoslagen, och godemännen kunna jemväl sakna nödig erfarenhet. Såsom exempel härpå kan åberopas det alltför ofta i vissa landsorter förekommande fall, att mylla på godartad lerbotten, hvilken otvifvelaktigt bör sättas ganska högt i värde, genom bristande insigt om jordartens beskaffenhet förblandas med sämre lerjord, s. k. »jäslera», hvilken trots jordbrukarens alla ansträngningar ej frambringa en försvarlig skörd, men icke förty åsättes ett högt gradvärde just af det skälet, att jorden hvilat på lerbotten; och enahanda är förhållandet med andra jordformationer, såsom mergel och mossjord, för hvilkas rätta bedömande fordras insigt och erfarenhet — men som ofta saknas hos dem, hvilka hafva att handlägga dylika spörsmål. Att ordförande i egodelningsrätterna, derest graderingen drages under denna domstols pröfning, skall på något verksamare sätt kunna bidra till utjemning af ifrågasvarande missförhållanden, kan man enligt sakens natur ej heller fordra.

Men möjligheten att erhålla ett rättvist värde å de olika egorna försvåras än ytterligare genom det i paragrafen intagna tillägget »allt i förhållande till jordartens naturliga godhet och beskaffenhet», ty härigenom har den tolkning vunnit insteg, att vid egograderingen endast jordens beskaffenhet, men icke *dess läge* och *andra förhållanden*, som kunna på värdet inverka, må tagas i beräkning.

Följden häraf har blifvit de största rättskränkningarna. En by t. ex. med jord af ett för dess egare invid byn fördelaktigt läge och af stort värde har utskiften af dålig beskaffenhet och ofördelaktigt läge. En af delegarne i byn, som derpå tror sig göra en vinst, begär laga skifte, hvarunder en eller flere delegare blifva ålagda att utflytta och således tvingade afträda den i fördelaktigt läge belägna, af dem egda jorden mot ett till läget ofördelaktigt område, som af antydd anledning icke ens har hälften så stort värde som det område, han lemna. Den som icke närmare satt sig in i saken antager nu, att vid graderingen tagits nödig hänsyn till dessa förhållanden, och att graden utjemnat den relativa olikheten af jordens och lägets beskaffenhet. Så är emellertid ej förhållandet.

Till den afträdda jordens i förhållande till den erhållna fördelaktigare läge, vare sig för afsättning af jordbruksalster eller betingade högre pris vid försäljning, tages vid graderingen ingen hänsyn; och då läget, som i vår tid mera än tillföre är af genomgripande vikt för jordbruket, icke får göra sig gällande, begås vid skiften den största orättvisa. Bekräftelse härpå är lätt att vinna genom en jemförelse af värdet mellan olika hemman, som undergått laga skifte. Härvid visar sig, att af hemman, som före

skiftet i förhållande till mantalet haft enahanda värden, har det utflyttade hemmanet genom det vid skiftet erhållna ofördelaktigare läge icke ens hälften så stort värde som de i byn kvarboende, hvilka fått öfvertaga den del af det utflyttade hemmanets jord, som just genom sitt läge haft det högsta värde. Detta missförhållande bör afhjelpas.

Nu kan den invändningen göras, att ett rättvist bedömande af värdet å de olika egoslagen är beroende mera på tillämpningen af lagbestämmelsen än på dess form, och att föga således skulle i sak vinnas genom ändrade lagbestämmelser.

Häremot vill jag erinra, att för erhållande af ett, så vidt ske kan, rättvist resultat genom graderingen, förordningen bör gifvas den form, att deraf tydligen må framgå, att vid gradering af jord alla de förhållanden, som kunna på värdet inverka, skola vinna tillämpning, och följaktligen icke allenast de olika jordarternas beskaffenhet, den större behållna afkastningen genom minskade brukningskostnader den bättre jorden lemnar i förhållande till den sämre, än äfven jordens läge med afseende å afsättning af jordbrukets alster och andra förhållanden, som kunna inverka på värdet, såsom jordens användning till annat ändamål än jordbruk med mera.

Ehuru af äldre författningar framgår, att vid skiften utflyttningar endast i de fall förekommit, då delegarne derom varit ense, och att någon större rubbning af hemmanens läge dervid således icke egt rum, har uti 1783 års skiftesstadga, beträffande graderingen, intagits den bestämmelsen, 'att i et skäligt öfvervägande äfven komma bör, att sådane til vidd större, men til godhet sämre ägor fordra både mer arbete och vidlyftigare stängsel, än the til vidd mindre, men til godhet bättre ägor'.

Genom denna föreskrift, som icke återfinnes i 1827 års skiftesstadga, synes lagstiftaren velat anvisa, att det är den nettobehållning, jorden på ett eller annat sätt lemnar egaren, som bör vara bestämmande för åsättande af värdet eller graden, men icke den kvantitativa skörden.

På grund af det anförda får jag värdsamt hemställa, att Riksdagen för sin del ville besluta, att § 64 af Kongl. Maj:ts förnyade stadga om skiftesverket i riket den 9 november 1866 må hafva följande förändrade lydelse:

Förrän om lotternas läge afgjort varder, företages egograderingen eller den gradering, hvarmedelst egor, som, i anseende till deras naturliga beskaffenhet, äro sämre *eller hafva ett ogynnsammare läge*, och därför, oakadt lika skötsel, gifva mindre afkastning, än andra af bättre

jordmån eller fördelaktigare läge kunna, genom en derefter lämpad tillökning i vidden, med hvarandra jämföras och till vederlag beräknas. Vid denna gradering, som skall under egornas besigtning och undersökning på marken verkställas, böra egorna efter ofvan nämnda grunder jämföras med hvarandra, samt, med afseende å större eller mindre svårighet och kostnad vid bruket, den större eller mindre nytta och behållna afkastning beräknas, som af hvarje till godheten olika egostycke må kunna i vanliga år erhållas och såsom stadigvarande, icke såsom tillfällig, anses. Härvid böra egorna indelas i sådana grader eller proportioner, att ett till alla delar riktigt förhållande emellan den sämre och bättre jorden må uppkomma; och ty bör all inrösningsjord uppskattas efter enahanda grund, så att, om den bästa jorden anses till 1, den sämre sättes till 1,1, 1,2, 1,3, 1,4 o. s. v., 2, 3, 4 o. s. v., hvarigenom en kvadratref af den bästa jorden kommer att svara mot 1,1, 1,2, 1,3, 1,4 o. s. v. 2, 3, 4 o. s. v. kvadratref af den sämre, allt i förhållande till jordartens naturliga godhet och beskaffenhet, samt jordens mer eller mindre gynsamma läge och andra förhållanden, som kunna på värdet inverka. Afrösningsjorden — — — — —

— — — — —
 hvartill de kunna anse sig befogade.»

Vid bedömande af föreliggande fråga har lagutskottet trott sig böra fästa särskild vikt vid den synpunkten, att gällande skiftesstadga tillkommit i syfte att på rättvis grund åstadkomma en för vårt lands modernäring, jordbruket, möjligast fördelaktig delning af landets jord, samt att det varit med hänsyn till detta stadgans syftemål, som fördelningen blifvit byggd på en enda grund af ständigt fortvarande betydelse, nemligen markens naturliga beskaffenhet från jordbrukssynpunkt. Utskottet håller ock före, att ingen grund för fördelningen så som denna är egnad att bereda trygghet såväl för behörigt tillgodoseende af jordbrukets intressen som ock därför, att delningen kommer att innebära ett i högsta möjliga mån rättvist utskiftande af deras rättsanspråk, hvilka egt del i den oskiftade samfälligheten.

I förstberörda afseende synes utskottets uppfattning icke skäligen böra möta någon gensägelse. Det torde nemligen vara oförnekligt, att jordbrukets kraf kunna antagas säkrare vinna beaktande vid en fördelning, som sker allenast efter markens lämplighet för jordbruk, än

förhållandet skulle blifva, derest vid fördelningen äfven andra hänsyn finge göra sig gällande.

Deremot kan det visserligen förefalla, som om, långt ifrån att skiftesstadgans bestämmelser i ämnet särskildt befrämjade en rättvis fördelning af jorden mellan förutvarande delegare, det tvärtom mången gång skulle leda till ett riktigare resultat, derest, på sätt motionären föreslagit, vid egograderingen icke allenast markens naturliga beskaffenhet i jordbruksafseende, utan äfven dess läge och andra på värdet inverkan omständigheter finge tagas i betraktande. Men utskottet föreställer sig, att, åtminstone i regel, så icke komme att blifva förhållandet. De omständigheter, som sålunda skulle tillmätas betydelse, äro nemligen, såvidt utskottet kan finna, icke sådana, att med ledning af dem någon betryggande värdesättning å jorden skulle kunna ega rum.

Enär med laga skifte åsyftas en varaktigt bestående fördelning af den mark, som i skiftet ingår, torde också det värde, som vid graderingen åsättes olika egor i förhållande till hvarandra, i den mån möjligt är, böra vara sådant, att det kan antagas göra sig gällande för en längre framtid samt i hvilken egares hand marken kommer; och lära med hänsyn härtill omständigheter af tillfällig och vexlande beskaffenhet icke kunna anses utgöra lämplig grund för graderingen. Det vill emellertid synas utskottet, som om i sådant afseende betänkligheter skulle möta mot hvarje annan grund än den för närvarande stadgade.

Motionären har i första hand fäst uppmärksamhet på det inflytande, som belägenheten utöfvar på jordens värde. Oförnekligt är också, att sådant inflytande ofta gör sig i hög grad gällande såväl då marken användes till jordbruk, i hvilket fall ett för afsättning af jordbrukets produkter fördelaktigt läge är af stor betydelse, som ock på det sätt, att jordens läge kan göra densamma eftersökt för andra ändamål än jordbruk, t. ex. om den lämpar sig att sönderstyckas till tomtplatser. Men sällan torde det vara möjligt att ens för den närmaste framtiden med någon högre grad af tillförlitlighet beräkna det ökade värde, som af sådana anledningar borde tilläggas välbelägen jord framför mindre välbelägen. Fördelarne af läget vexla hastigt. Särskildt förändringar inom kommunikationerna kunna ofta inom få år medföra sådan omgestaltning af förhållandena å en ort, att en dessförinnan ogynsam belägenhet derefter kommer att innebära synnerliga fördelar, medan samtidigt andra egor gå miste om de förmåner, som med deras läge förut varit förbundna.

Några andra omständigheter, som skulle kunna ifrågasättas att

komma i betraktande vid egors gradering, äro icke af motionären angifna, men utskottet föreställer sig, att han med sin framställning åsyftat, förutom läget, sådana med marken förenade naturliga rikedomar, hvilka, utan att förhöja dess användbarhet för jordbruk, kunna, särskildt för industriella ändamål, vara af högt värde, såsom lertägrter, torfmossar o. d. Äfven för dem gäller emellertid, enligt utskottets tanke, att deras värde är alltför skiftande och ovisst att böra läggas till grund för egogradering. Den synpunkten torde ej heller böra lemnas utan beaktande, att egors värde i industrielt afseende väsentligen är beroende af huruvida den person, hvilken desamma tillskiftas, är lämplig och villig att tillgodogöra sig befintliga naturliga förutsättningar för industriella anläggningar. Ofta skulle det innebära uppenbar orättvisa, derest industriel verksamhet rent af framtvingades genom åsättande af högre värde, än som motsvarade markens användbarhet för jordbruksändamål.

Motionären har, i utskottets tanke fullkomligt oberättigadt, uttalat tvifvel, huruvida våra skiftesmyndigheter och egodelningsrätter ega förmåga att på ett tillfredsställande sätt tillämpa gällande bestämmelser angående egogradering. Med vida mera fog skulle det kunna ifrågasättas, huruvida tillförlitlig egogradering skulle kunna åstadkommas, derest sådana förhållanden, som de af motionären föreslagna, måste komma under betraktande. Det torde nemligen kunna anses hardt när omöjligt att finna någon fast grund för bestämmande af det ökade värde, som med hänsyn till berörda omständigheter kunde böra åsättas vissa egor i förhållande till andra, och vill det därför synas utskottet, som om just dylika faktorerers införande skulle föranleda dertill, att ett visst godtycke komme att vid graderingen göra sig gällande.

Utskottet vill ytterligare erinra om att man redan enligt skiftesstadgans nuvarande lydelse ingalunda saknar utvägar att förebygga den orättvisa, som någon gång kunde vållas af markens fördelning uteslutande med hänsyn till dess naturliga beskaffenhet i jordbruksafseende. Sålunda torde det böra beaktas, att skiftesstadgans bestämmelser icke böra anses helt och hållet utesluta möjligheten att vid graderingen taga hänsyn till jordens läge. Tvärtom lärer för det fall, att läget medför särskild svårighet och kostnad vid bruket, denna omständighet både kunna och böra komma i betraktande. Ej heller torde det böra förbises, att, med stöd af gällande bestämmelser om undantag af mark för delegarnes allmänna behof, sådan mark, som i ett eller annat afseende har öfverlägset naturligt värde, kan afsättas såsom en samfällighet för skifteslaget.

Till sist ligger en enligt utskottets uppfattning ganska tillfredsställande garanti mot orättvis fördelning deri, att, derest jord, som skall skiftas, på grund af läge eller andra förhållanden är af allt för olika värde, hvarje delegare, såvidt möjligt, lärer bära beredas del i de olika slagen jord, för hvilket ändamål, om omständigheterna dertill föranleda, flera skiften kunna utläggas.

På grund af hvad sålunda anförts, föranlåtes utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 9 mars 1900.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *Zetterstrand* och *Jansson*, hvilka ansett, att utskottet bort tillstyrka skrifvelse till Kongl. Maj:t i motionens syfte.

Herr *Leman* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
